

Privat och offentlig äldreomsorg - svenska omsorgsarbетаres syn på arbetsmiljö och politisk styrning

ROLF Å GUSTAFSSON & MARTA SZEBEHELY

Denna artikel presenterar resultat från en stor enkätundersökning som jämför arbetsmiljön inom privat och offentligt bedriven äldreomsorg. Varken de förhoppningar eller farhågor som uttalades när entreprenadiseringen inleddes för drygt tio år sedan bekräftas. Däremot visar det sig att entreprenadiseringen förändrar innebörden i omsorgsarbетаrnas relationer till kommunens politiker.

Bakgrund och frågeställning

Den 1 januari 1992 fick svenska kommunpolitiker ett vidgat handlingsutrymme genom den nya kommunallag som då trädde i kraft. Man kunde efter genomförd anbudsupphandling upprätta kontrakt med

privata utförare – även vinstdrivna sådana – och låta dessa »alternativa utförare« organisera och bedriva äldreomsorgen på sina egna premisser, så länge verksamheten innehållsligt och kostnadsmässigt höll sig inom ramarna för lagstiftning och lokalt upprättade kontrakt. Under samma tidsperiod infördes vad som oegentligt kom att kallas det »kommunala skattestoppet« vilket lade restriktioner på kommunpolitikernas ekonomiska handlingsutrymme (SOU 2001:79 s. 167). I den ansträngda kommunala eko-

Rolf Å Gustafsson, professor i sociologi, institutionen för samhälls- och beteendevetenskap, Mälardalens högskola.

Marta Szebehely, professor, institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

nomin kom konkurrensutsättning – vars motivkrets inledningsvis hade starkt ideologiska förtecken i den s.k. »systemskiftesdebatten« rörande offentliga monopol, individuell valfrihet och entreprenörsanda (Antman 1994) – att mer och mer handla om produktivitetshöjningar och kostnads-effektivitet.¹

Knappt två år efter att ovan nämnda lagändringar öppnat för entreprenader inom äldreomsorgen tillsattes en statlig utredning vars uppgift var att ...»göra en samlad uppföljning och utvärdering av de reformer och omfattande förändringar som har genomförts inom den kommunala verksamheten« (SOU 1996:169 s.178). I kommittédirektivet fokuserades på frågor som gäller medborgarnas insyn i privat bedriven verksamhet, de förtroendevaldas möjligheter att styra och följa upp verksamheten och framförallt konkurrensutsättningens betydelse för ekonomisk effektivitet och vårdkvalitet, men kommittén var ...»oförhindrad att även uppmärksamma andra väsentliga konsekvenser av det kommunala förnyelsearbetet« (a.a.).

Vart tog då frågan om de kommunala verksamheternas arbetsmiljöer vägen i allt detta? Kommitténs omfattande forskningsgenomgång berör arbetsmiljöproblematiken endast flyktigt, men kommer in på frågan i sitt slutkapitel:

Kvinnorna dominerar den offentliga sektorn. Inte oväntat utpekades de i förväg som de stora vinnarna på förnyelsearbetet. Deras brist på kontroll och alternativ skulle ersät-

tas av inflytande och entreprenörmöjligheter. Av detta har blivit en del men inte alls så mycket som man förväntade, till stor del beroende på de stora personalnedskärningarna. (SOU 1996:169 s. 135.)

Det har nu gått tio år sedan »den kommunala förnyelsekommittén« lämnade sitt slutbetänkande. Vet vi idag mer om arbetsmiljön i privat och offentlig drift – utöver de halvt grusade och halvt infriade *förhoppningar* om att entreprenörerna skulle utgöra en organisatorisk förnyelsekraft som skymtar i det ovanstående?

Den entreprenadisering som växte fram efter 1992 – och som har debatterats med både positiva och negativa ideologiska förtecken – har nära nog kontinuerligt fortsatt att öka. År 2000 var sammanlagt 13 procent av samtliga anställda inom svensk äldre- och handikappomsorg verksamma hos privata utförare varav 9,5 procent hos vinstsyftande företag och 3,4 procent hos icke vinstsyftande utförare (Trydegård 2001). Sammantaget innebär detta en fyrdubbling sedan 1993, men variationerna mellan landets kommuner är mycket stora. Äldreomsorg i privat regi är vanligast i storstadsområdena samtidigt som det i två tredjedelar av kommunerna helt saknas äldreomsorg på entreprenad (Socialstyrelsen 2006a).

Fortfarande är dock kunskapen om sambanden mellan arbetsmiljöutvecklingen och den entreprenadisering som pågår inom äldreomsorgen av samma fragmentariska karaktär som vid 1990-talets inledning. Varken hälso- och sjukvårdens eller äldreomsorgens arbetsmiljö har belysts empiriskt på ett sådant sätt att kopplingar till driftform kan göras (se vidare SOU

¹ För denna trend inom äldreomsorgsområdet se Blomberg 2004 och Olsson & Ingvad 2006.

2001:79, Szücs 2001, Gustafsson 2004, Socialstyrelsen 2004, Blomqvist 2005). Även i ett nordiskt perspektiv saknas i stort sett systematiska studier av äldreomsorgspersonalens arbetsvillkor vid olika driftformer (Bogen 2001, Trydegård 2005).²

Den här artikeln försöker ge en bred empirisk belysning av entreprenadiseringen inom svensk äldreomsorg. Vi intresserar oss då för sådana aspekter som hittills varit ouppmärksammade inom både debatt och forskning och som framträder först genom sammankopplingen av tre perspektiv, som vanligen behandlas som vore de åtskilda i den sammansatta sociala verkligheten, nämligen: arbetsmiljö, politisk styrning och attityder/normbildning bland anställda. Mer specifikt undersöker artikeln;

- hur omsorgsarbetare inom privat och offentligt bedriven äldreomsorg bedömer sin *arbetsmiljö*,
- hur personal inom privat och offentligt bedriven äldreomsorg uppfattar *kommunpolitikernas inflytande* samt
- om dessa två aspekter i sin tur sammanhänger med äldreomsorgspersonalens *opinion för eller emot fortsatt entreprenadisering* av äldreomsorgen.

2 Internationellt sett finns en ganska omfattande forskning om privat vård. Den mest omfattande forskningsöversikten vi känner till indikerar en rad negativa erfarenheter av privat bedriven och/eller finansierad vård; se vidare Rosenau & Linder (2003). Denna forskning är dock svår att översätta till svenska förhållanden eftersom de arbetsrättsliga och socialpolitiska förutsättningarna i Sverige på många sätt avviker från de länder där studierna har genomförts.

Studiens uppläggning och empiriska material

Föreliggande artikel bygger på en postenkät som genomfördes under hösten 2003 i form av en totalundersökning bland samtliga kategorier äldreomsorgspersonal och kommunpolitiker i åtta svenska kommuner. Sammanlagt inkom drygt 5 800 formulär med svar på frågor om dessa gruppers arbetsvillkor, deras inbördes relationer och syn på äldreomsorgen i stort. Svarsfrekvensen är 66 procent för personalen och 72 procent för politiker. Tre av de åtta kommuner som ingick i studien har även undersökts under år 2000 med samma metodik varför vissa jämförelser över tid är möjliga (se vidare Gustafsson & Szebehely 2005).

Urvalet av kommunerna har väsentligen styrts av ambitionen att studien skall omfatta både kommuner som entreprenadiserat en relativt stor del av äldreomsorgen och kommuner där hela äldreomsorgen är kvar i offentlig regi (dock har ingen av kommunerna »kundval«).³ Härutöver har ambitionen varit att undersökningens kommuner i möjligaste mån ska representera vanligt förekommande kommuntyper. Enligt vår bedömning kan de åtta kommuner som ingår i undersökningen *sammantagna* betraktas som representativa för äldreomsorgen i Sverige när det gäller personalens yrkesfördelning, anställningsform, kön och ålder (se kapitel 2 i Gustafsson & Szebehely 2005). Däremot är den totala andelen privatanställd

3 Endast ett fåtal kommuner i Sverige har infört »kundval« inom äldreomsorgen (Edebalk & Svensson 2005).

äldreomsorgspersonal något högre som en följd av att fyra kommuner med omfattande privat äldreomsorg ingår i urvalet. Av omsorgsarbetarna i vår studie har 14 procent uppgett att de är privat anställda (andelen varierar som planerat genom vårt kommunurval mellan 0 och 43 procent). Detta kan jämföras med att år 2002 var knappt elva procent av äldreomsorgspersonalen anställda i privat regi (Socialstyrelsen 2003 s. 45).

I den föreliggande artikeln redovisas endast svaren från den största personalgruppen som här genomgående benämns *omsorgsarbetare* (n=3522).⁴ I huvudrapporten (Gustafsson & Szebehely 2005) redovisas och jämförs svarsmönster från samtliga studerade personalgrupper samt politiker. En speciell bearbetning av materialet riktar fokus mot biståndsbedömare, enhetschefer och andra omsorgstjänstemän (Trydegård 2006).

Bedömning av arbetsmiljön i privat och offentlig drift

Trots att dubbelt så mycket av de offentliga resurserna går till äldreboenden av olika slag som till den hembaserade omsorgen (Socialstyrelsen 2006b s. 32) finns det betydligt mer forskning om

personalens arbetsvillkor inom hemtjänsten än i sjukhem, ålderdomshem, servicehus och andra äldreboenden. I den mån hemtjänsten och äldreboenden som arbetsplats har jämförts framstår dock äldreboenden som mer krävande arbetsplatser (Fahlström 1999, Bäckman 2001, Gustafsson & Szebehely 2001, 2005). Om vi vill jämföra arbetsvillkoren inom privat och offentligt bedriven äldreomsorg är det därför nödvändigt att skilja på hemtjänst och äldreboenden.

I vår egen studie från 2000 i tre av de kommuner som även ingår i den nu aktuella undersökningen fann vi överlag endast små skillnader mellan privat och offentligt anställda omsorgsarbetare i äldreboenden (av tekniska skäl kunde då inga jämförelser mellan privat och offentligt bedriven hemtjänst göras; se vidare Gustafsson & Szebehely 2001). Den något motstridiga bild som framkom var att fler i de privata äldreboendena än i de kommunala uppgav att de hade för mycket att göra och att arbetet innebar alltför stora krav, samtidigt som det var något fler i privata äldreboenden som ansåg att arbetet var engagerande, stimulerande och omväxlande. Skillnaderna mellan de tre kommunerna var dock större än skillnaderna mellan kommunalt och privat anställda, och materialet medgav inga säkra slutsatser.

I det närmast följande ska vi undersöka hur privat respektive offentligt anställda omsorgsarbetare inom såväl hemtjänst som äldreboenden har svarat på sex olika frågor om sin arbetssituation. I forskning om äldreomsorgen som arbetsplats framstår arbetet som meningsfullt och givande men också fysiskt och psykiskt påfrestande.

⁴ I den sammanslagna undersökningsgruppen »omsorgsarbetare« ingår personer som på enkätformuläret uppgivit följande yrkesbeteckningar: undersköterska (n=1991), vårdbiträde (n=1485) samt 1:e vårdbiträde/gruppleddare (n=46). Sammanlagt 3046 är offentliganställda och 476 är privatanställda.

Mot bakgrunden av omsorgsarbetets komplexitet är det därför viktigt att försöka fånga såväl positiva som negativa aspekter i arbetsmiljön. De frågor som ingår i vår studie är valda så att de ska avspegla 1) *relation till arbetsledning* (»Är din kontakt och ditt samarbete med arbetsledningen bra?«), 2) *inflytande* (»Har du möjlighet att påverka dina arbetsförhållanden så att du t.ex. kan arbeta i för dig lagom arbetstakt?«), 3) *arbetsinnehåll* (»Är dina arbetsuppgifter tillräckligt omväxlande?« och »Uppfattar du dina arbetsuppgifter som engagerande och stimulerande?«, 4) *arbetsbelastning* (»Har du för mycket att göra i ditt arbete?«) samt

5) *relation till hjälptagarna* (»Händer det att du känner dig otillräcklig därför att hjälptagarna inte får den hjälp du anser rimlig?«).⁵ Dessa arbetsmiljöaspekter framstår alla som viktiga för hälsa och välbefinnande enligt tidigare forskning om arbetsförhållanden i allmänhet och inom äldreomsorgen i synnerhet (Fahlström 1999, Bäckman 2001, Astvik 2003, Dellve 2003). I Tabell 1 redovisas andelen som har svarat »Ja oftast« på respektive fråga.

Förutom dessa sex indikatorer på perso-

5 Varje fråga har fyra svarsalternativ: Ja oftast, Ja ibland, Nej sällan och Nej aldrig.

Tabell 1.

Omsorgsarbetsares bedömning av sex aspekter på arbetsmiljön samt upplevelser av trötthet. Offentligt respektive privat anställda i äldreboenden och hemtjänst. Procentandelar som uppger »Ja, oftast« på respektive fråga. Åtta kommuner år 2003.

	Äldreboenden		Hemtjänst	
	Offentligt regi (n=2142-60)	Privat regi (n=362-71)	Offentlig regi (n=860-66)	Privat regi (n=101-02)
Bra kontakt och samarbete med arbetsledning (Oftast)	50,1	60,1 ***	54,9	43,6 *
Kan påverka arbetsförhållanden (Oftast)	31,7	31,9	26,5	25,7
Arbetet tillräckligt omväxlande (Oftast)	36,8	36,9	46,4	43,6
Arbetet engagerande och stimulerande (Oftast)	52,4	57,0	60,3	50,5
Har för mycket att göra (Oftast)	37,0	39,8	29,5	26,7
Otillräcklig därför att hjälptagarna inte får rimlig hjälp (Oftast)	33,1	26,5 *	23,8	26,7
Kroppsligt trött efter dagens arbete (Oftast)	29,4	27,2	20,6	26,5
Psykiskt trött efter dagens arbete (Oftast)	17,8	14,7	10,6	18,6 *

Chi-2 test: *** p<0,001; * p<0,05. n=antal svarspersoner inom parentes.

nalens bedömning av arbetsmiljön redovisas även i Tabell 1 uppgifter om personalens upplevelser av kroppslig respektive psykisk trötthet. Dessa upplevelser har tydliga samband med arbetsmiljön, även om trötthet naturligtvis inte enbart hänger samman med förhållanden i arbetslivet (Gustafsson & Szebehely 2005 s. 40ff). Frågorna formulerades enligt följande: *Känner du dig psykiskt uttröttad efter dagens arbete?* respektive *Känner du dig kroppsligt trött efter dagens arbete?*⁶ I tabellen redovisas de andelar som svarat »Ja, oftast«.

Observera att de fyra första frågorna i tabellen är »positivt formulerade«, vilket innebär att en högre andel indikerar en bättre arbetsmiljö; detta till skillnad från frågorna nedanför den streckade linjen vilka är »negativt formulerade«, varför en högre andel där är en indikation på en mer problematisk situation.

Av Tabell 1 framgår att för flera av de aktuella arbetsmiljöindikatorerna finns det inga nämnvärda skillnader mellan de offentligt och de privat anställda omsorgsarbetarnas bedömningar, men på några punkter är skillnaden mer påtaglig och statistiskt säkerställd (markerade med fetstil i tabellen):

Bland personalen vid *äldreboenden* är det fler bland de privatanställda som uppfattar kontakten med arbetsledningen som god, och det är färre som känner sig otillräckliga för att de äldre inte får tillräcklig hjälp. Bland *hemtjänstpersonalen* pekar skillnaderna i motsatt riktning: det är fler bland

de offentligt än de privat anställda som anser att de har bra kontakt med arbetsledningen, och det är färre som känner sig psykiskt trötta.

Sammantaget tyder detta på relativt små skillnader i privat och offentligt anställda omsorgsarbetsmiljö, men arbetsmiljön upplevs i vissa avseenden som *något bättre i de privat bedrivna äldreboendena*, och *något bättre inom den offentliga hemtjänsten*.

De hittills beskrivna skillnaderna i bedömningen av arbetsmiljön har redovisats utan att vi har tagit hänsyn till andra faktorer som kan påverka hur omsorgsarbetarna ser på sina arbetsvillkor. I tidigare analyser av samma material har vi funnit att *heltidsanställda* i flera avseenden upplever sin arbetsmiljö som mer påfrestande – de uppger i högre grad än deltidsanställda att de har för mycket att göra och att de känner sig otillräckliga, och de är i högre utsträckning trötta efter arbetet (Gustafsson & Szebehely 2005). Andra faktorer som har samband med flera av de aktuella arbetsmiljöindikatorerna är *ålder, kön och hur länge man arbetat hos sin nuvarande arbetsgivare*. Så exempelvis är det fler i de äldre åldersgrupperna som anser att kontakten med arbetsledningen är god, det är fler män än kvinnor som anser att de kan påverka sina arbetsförhållanden och ju längre man har arbetat hos sin nuvarande arbetsgivare, desto fler är det som uppger att de har för mycket att göra.

Utöver dessa faktorer är det rimligt att anta att det förekommer andra förhållanden som kan ha betydelse för bedömningen av arbetsmiljön och som sammanhänger med i

6 Svartalternativen på bägge frågorna är Ja oftast, Ja ganska ofta, Ja ibland, Nej sällan och Nej nästan aldrig.

vilken *kommun* svarspersonen arbetar. Det kan exempelvis gälla sådana kontextuella faktorer som de olika kommunernas övergripande personalpolitik, resurstilldelning i förhållande till vårdbehov och kommunernas policy och agerande vid konkurrensut-sättning.

För att bättre kunna analysera i vilken utsträckning driftformen i sig (privat-offentlig anställning) kan kopplas till omsorgsarbetarnas bedömning av arbetsmiljön har vi därför gjort en multivariat analys som redovisas i Tabell 2. Där kontrollerar vi för skillnader mellan de båda driftformerna med hänsyn till fem aspekter (ålder, kön, heltid/deltid, tid hos nuvarande

arbetsgivare samt kommuntillhörighet).⁷

7 Den teknik vi använder är logistisk regression. Resultatet presenteras som oddskvoter, vilket förenklat uttryckt anger skillnaden i »chans« eller »risk« (egentligen odds) för förekomsten av en företeelse i en grupp jämfört med en annan. Metoden möjliggör att vi tar hänsyn till skillnader i grupsammansättning genom att oddskvoterna justerats med hänsyn till dessa skillnader. En oddskvot över 1 innebär en »överrisk« medan en oddskvot under 1 innebär en »under-risk«. I Tabell 2 innebär ett värde över 1 ovanför den heldragna linjen att arbetsmiljön uppfattas som bättre bland de privatanställda, medan ett värde över 1 i den nedre delen av tabellen innebär att arbetsmiljön upplevs som bättre bland de offentligt anställda.

Tabell 2.

Omsorgsarbetsares bedömning av arbetsmiljön samt upplevelser av trötthet. Relativa skillnader (odds) för offentligt och privat anställda med kontroll för ålder (tioårsklasser), kön, heltid/deltid, anställningstid hos nuvarande arbetsgivare (<1 år, 1-4 år, 5-9 år, 10 år+) samt kommuntillhörighet. Åtta kommuner år 2003 uppdelade på äldreboenden och hemtjänst.

	Äldreboenden (n=2367-80)		Hemtjänst (n=915-23)	
	Offentlig regi	Privat regi	Offentlig regi	Privat regi
Bra kontakt och samarbete med arbetsledning (Oftast)	1	1,14	1	0,51 ***
Kan påverka arbetsförhållanden (Oftast)	1	0,92	1	1,08
Arbetet tillräckligt omväxlande (Oftast)	1	1,29	1	0,82
Arbetet engagerande och stimulerande (Oftast)	1	1,26	1	0,66
Har för mycket att göra (Oftast)	1	0,93	1	0,76
Otillräcklig därför att hjälptagarna inte får rimlig hjälp (Oftast)	1	0,71 *	1	1,08
Kroppsligt trött efter dagens arbete (Oftast)	1	0,83	1	1,17
Psykiskt trött efter dagens arbete (Oftast)	1	0,71	1	1,31

*** p<0,001; * p<0,05

Resultatet framgår av Tabell 2 (skillnader mellan offentligt och privat anställda som med högst 5 procent sannolikhet beror på slumpen är markerade med fetstil).

Tabell 2 visar att när vi nu tagit hänsyn till variationer vad gäller ålder, kön, arbetstid, anställningstid hos nuvarande arbetsgivare samt kommuntillhörighet, så kvarstår endast några få skillnader mellan offentligt och privat anställda omsorgsarbetsares bedömning av arbetsmiljön:

De offentligt anställda i *äldreboenden* har 41 procent högre »risk« (egentligen odds) att känna sig otillräckliga.⁸ Inom *hemtjänsten* är mönstret det motsatta. Här indikerar resultaten en något bättre arbetsmiljö för de offentligt anställda (observera dock att nu gäller det en annan aspekt av arbetsmiljön): de offentligt anställda har nästan dubbelt så stor »chans« (egentligen odds) att ha bra kontakt med arbetsledningen.⁹

Våra resultat pekar således på att entreprenadisering tycks ha skilda konsekvenser för personalen inom hemtjänst respektive äldreboenden. Inom äldreboendena bedömer de offentligt anställda i något avseende sin arbetsmiljö som sämre, samtidigt som bland hemtjänstpersonalen de offent-

ligt anställda gör en något mer fördelaktig bedömning av sin arbetsmiljö. Det är samtidigt viktigt att notera att när det gäller de flesta av de undersökta arbetsmiljöaspekterna är skillnaderna mellan kommunal och privat regi mycket små. Vi finner i princip inga skillnader alls när det gäller sådana viktiga arbetsmiljöfrågor som arbetsbelastning och inflytande över arbetsvillkoren eller i vad mån arbetet upplevs som omväxlande. *Sammanfattningsvis tolkar vi resultaten som att det inte finns några genomgående, entydiga eller stora skillnader mellan offentligt och privat anställda omsorgsarbetsares bedömningar av arbetsmiljön som kan knytas till driftformen i sig.*

Vi kan däremot konstatera att skillnaderna i arbetsmiljöhänseende mellan de olika kommuner som ingår i undersökningen är större än de skillnader som konstaterats mellan offentlig och privat regi. Uttryckt som oddskvoter är »risken« att ha en dålig arbetsmiljö minst dubbelt så stor mellan »sämsta« och »bästa« kommun (visas ej i tabellen). Detta gäller för samtliga av de arbetsmiljöindikatorer som vi här har analyserat. En förenklad och tillspetsad sammanfattning är därför att den omsorgsarbetare som vill förbättra sin arbetsmiljö bör hellre försöka välja rätt kommun, än fundera över huruvida det är bäst med en privat eller offentlig arbetsgivare.

Bedömningen av kommunpolitikernas inflytande över arbetsmiljö, ekonomi och kvalitet

Den föregående analysen visar således att det

8 Oddskvoten för de privatanställda när det gäller otillräcklighetskänslor är 0,71 att jämföras med kommunanställda som är referenskategori med värdet 1. Om vi i stället gör de privatanställda till referenskategori har de kommunanställda 41 procent högre »risk« (egentligen odds) att känna sig otillräckliga ($1/0,71=1,41$).

9 Oddskvoten för de privatanställda när det gäller kontakt med arbetsledning är 0,51. De offentligt anställda har då 97 procent högre »chans« (egentligen odds) att ha god kontakt med arbetsledningen ($1/0,51=1,97$).

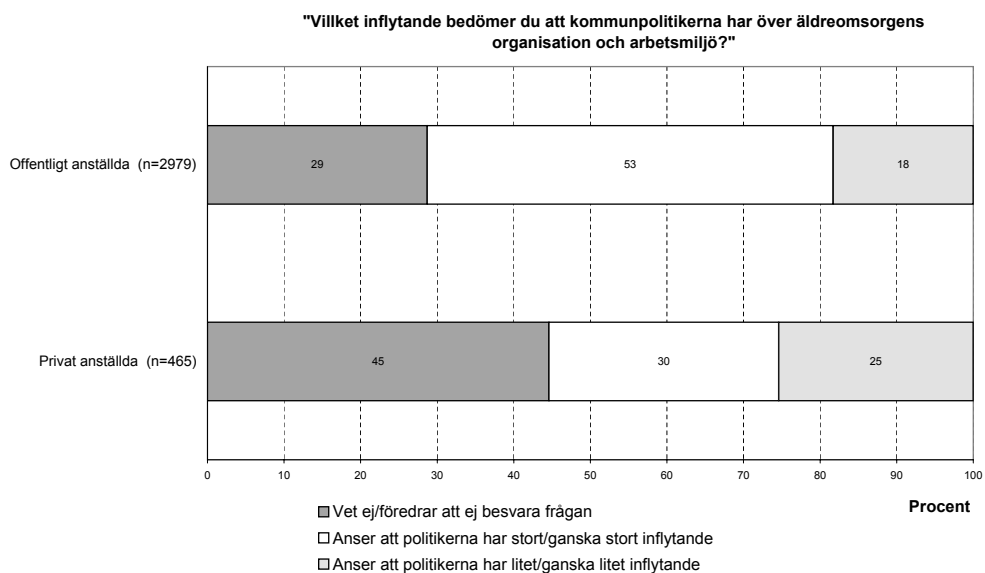
inte finns genomgående skillnader mellan offentligt och privat anställdas bedömning av arbetsmiljön. I det följande ska vi skifta perspektiv och undersöka hur omsorgsarbetarna ser på kommunpolitikernas roll.

En grundläggande och uttalad tanke med entreprenadisering är ju att politikerna inte skall detaljstyra verksamheten, utan istället koncentrera sig på resursprioritering, övergripande policy och renodla sin roll till att

vara medborgarföreträdare – ofta uttryckt som att man skall bli kundföreträdare (Montin & Elander 1995, Söderström et al. 2001). Entreprenadisering syftar därmed bl.a. till ett minskat kommunalpolitiskt inflytande över organisatoriska frågor och arbetsmiljön (Gustafsson & Szebehely 2002). Figur 1 kan något tillspetsat sägas handla om makten över äldreomsorgens arbetsmiljö.

Figur 1.

Bedömning av kommunpolitikernas inflytande över äldreomsorgens organisation/arbetsmiljö. Offentligt och privat anställda omsorgsarbetare i åtta kommuner år 2003. Chi-2 test: skillnaden mellan offentligt och privat anställda är signifikant: $p=0,000$.¹⁰

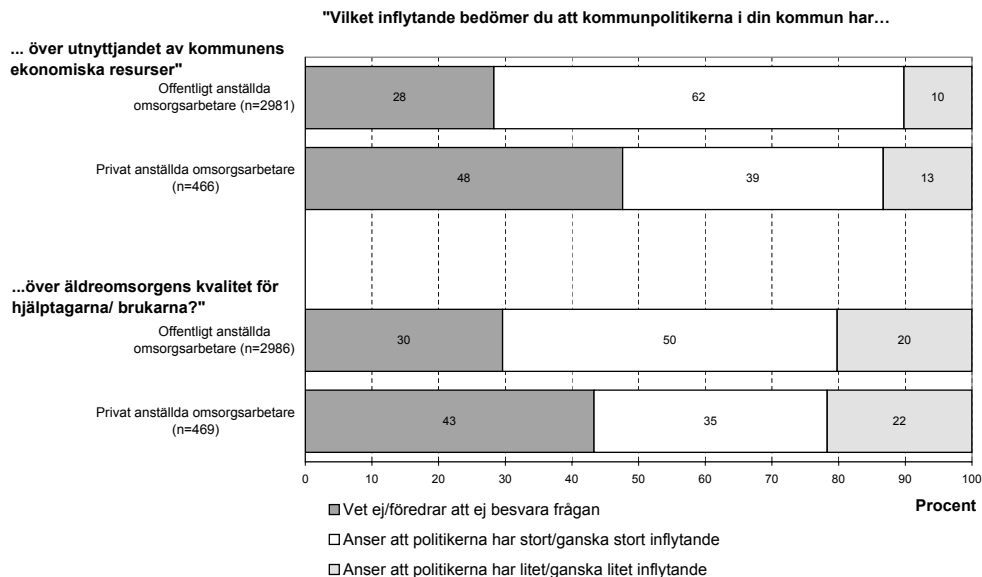
¹⁰ När det gäller de frågor som diskuteras i Figur 1 och resten av artikeln finns endast marginella skillnader mellan personalen i hemtjänst och i äldreboenden varför vi fortsättningsvis inte gör denna åtskillnad. Vi har konsekvent genomfört analyser (multinomial logistisk regression) där vi har kontrollerat för skillnader mellan de offentligt och privat anställda vad gäller ålder, kön, arbetstid, anställningstid hos nuvarande arbetsgivare, kommuntillhörighet samt arbete inom hemtjänst/äldreboende. Skillnaden mellan offentligt och privat anställda i bedömningen av kommunpolitikernas inflytande över arbetsmiljö/organisation i Figur 1 är statistiskt säkerställd ($p=0,000$) även när vi kontrollerar för dessa skillnader i grupsammansättning.

I Figur 1 framträder ett tydligt mönster: Inom *offentlig drift* dominerar bedömningen att politikerna har ett stort/ganska stort inflytande över arbetsmiljön (53 procent jämfört med 30 procent av omsorgsarbetarna i privat regi). En rimlig tolkning är att detta avspeglar det faktiska förhållande som råder, nämligen att inom entreprenadiserad verksamhet har kommunens politiker inte längre något direkt arbetsgivaransvar eftersom detta överförts till ledningen för det företag som utför omsorgstjänsterna.

Av figuren framgår också att det vanligaste svaret bland *privat anställda* är att man inte vet eller föredrar att inte besvara frågan. Den betydligt högre andelen osäkra svar från omsorgsarbetarna i entreprenadiserad verksamhet (45 procent jämfört med 29 procent bland offentligt anställda) kan tolkas som att privat anställda upplever kommunpolitikernas roll som mer diffus eller att relationerna till politikerna är »glesare« än inom offentlig drift. Denna tolkning stöds av det svarsmönster som redovisas i Figur 2.

Figur 2.

Bedömning av kommunpolitikernas inflytande över äldreomsorgens ekonomi och kvalitet. Offentligt och privat anställda omsorgsarbetare i åtta kommuner år 2003. Chi-2 test: skillnaderna mellan offentligt och privat anställda är signifikanta, $p=0,000$.¹¹

¹¹ Multinomial logistisk regression (se föregående not) visar att skillnaden mellan offentligt och privat anställda i bedömningen av kommunpolitikernas inflytande över ekonomiska resurser resp. äldreomsorgens kvalitet är statistiskt säkerställd ($p=0,028$ resp. $p=0,003$).

Figur 2 visar att även när det gäller kommunpolitikernas inflytande över äldreomsorgens ekonomi och kvalitet, så är en betydligt större andel av de privat anställda osäkra i sina bedömningar (jämfört med offentligt anställda). Vi ser även att de privat anställda är betydligt mindre benägna att tillskriva politikerna ett stort inflytande.¹²

Sammantaget tyder detta på att omsorgsarbetarnas relationer till kommunens politiker *generellt sett tenderar att upplevas som mer diffusa när en del av kontakterna formellt sett går via en privat entreprenör*, såsom är fallet inom privat bedriven äldreomsorg: Andelen omsorgsarbetare som uppger att de inte vet vilket inflytande kommunpolitikerna har över arbetsmiljön, ekonomin och omsorgens kvalitet är betydligt större inom privat drift än inom offentlig. En annan aspekt av detta förhållande är att det är fler bland de offentligt anställda som anser att politikerna har stort inflytande när det gäller dessa aspekter av äldreomsorgen.

12 Det är viktigt att notera att det endast är i relation till *politikerna* som andelen »vet-ej-svar« är högre bland privat än offentligt anställda omsorgsarbetare. Så exempelvis svarar 51 procent av offentligt anställda och 64 procent av privat anställda att de inte vet om de är uppskattade av kommunens politiker, medan andelen »vet-ej-svar« inte varierar med driftform (och är betydligt lägre) när det gäller om man är uppskattad av överordnade (6-7 procent vet ej) eller arbetskamrater (3-4 procent vet ej). Det handlar således inte om en generell tendens till osäkrare svar på enkätens frågor bland privat anställda.

Vilka vill ha mer äldreomsorg i privat regi och varför?

En faktor av betydelse för äldreomsorgens framtida utveckling är naturligtvis vilken opinion för eller emot entreprenadisering som finns bland omsorgsarbetarna. Vi ska i det kommande analysera denna opinion i relation till de aspekter som hittills tagits upp i artikeln, dvs. i förhållande till såväl omsorgsarbetarnas bedömningar av den egna *arbetsmiljön* som till deras syn på politikernas *inflytande över arbetsmiljön*. Vi inleder dock med en övergripande beskrivning av opinionsläget.

När det gäller inställning till entreprenadisering utgår vi från följande fråga i enkäten: »Nedanstående förslag har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem« varunder bl.a. följande förslag angavs: »Bedriva mer av äldreomsorgen i privat regi« (svarsalternativen löd: »Mycket bra förslag», »Ganska bra förslag», »Varken bra eller dåligt förslag», »Ganska dåligt förslag« och »Mycket dåligt förslag«). Av de *offentligt anställda* omsorgsarbetarna svarar 21 procent att detta är ett mycket/ganska bra förslag, 52 procent att det är ett mycket/ganska dåligt förslag och 28 procent att det varken är ett bra eller dåligt förslag. Bland de offentligt anställda är det således betydligt fler som är negativa än positiva till att öka den privat bedrivna äldreomsorgen. De offentligt anställdas *opinionsbalans* kan därmed anges som -31 (vilket motsvarar andelen som är positiva till förslaget minus andelen som är negativa). Av de *privat anställda* omsorgsarbetarna svarar 38 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag, 33

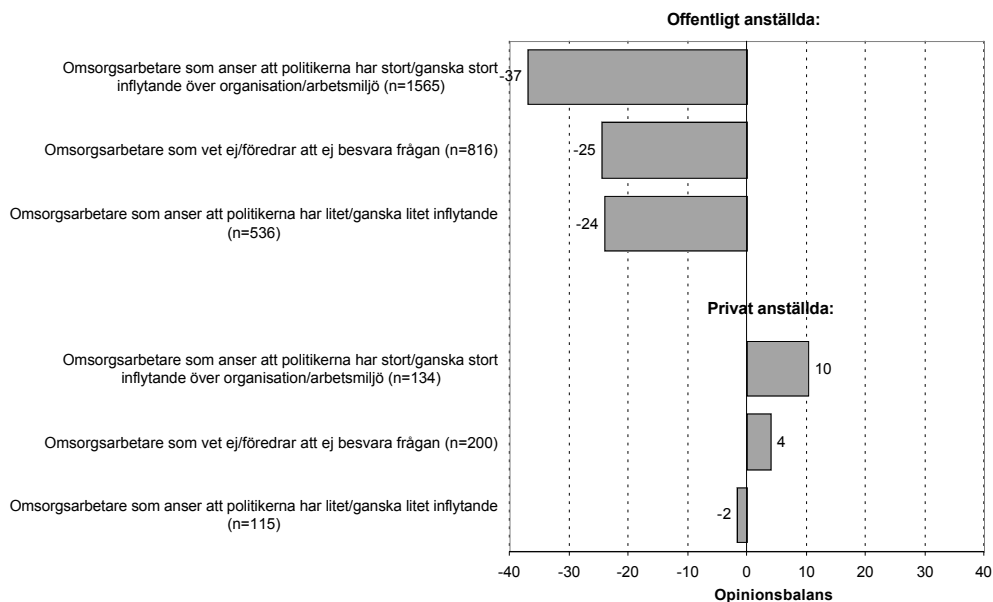
procent att det är ett mycket/ganska dåligt förslag medan 30 procent svarar att det är ett varken bra eller dåligt förslag. Bland de privat anställda blir därmed opinionsbalansen +5. *Sammanfattningsvis dominerar således en skepsis mot ökad entreprenadisering bland de offentligt anställda, medan det bland de privat anställda finns en (svag) dominans i motsatt riktning.*

I det kommande skall vi analysera den eventuella kopplingen mellan omsorgsarbetsarnas inställning till entreprenadisering och deras bedömningar av hur stort inflytande kommunpolitikerna har över äldreomsorgens arbetsmiljö (dvs. den fråga vars svarsmönster redovisats i Figur 1).

Av Figur 3 framgår att bland de offentligt anställda dominerar genomgående en nega-

Figur 3.

Inställning till entreprenadisering av äldreomsorgen (opinionsbalans). Offentligt och privat anställda omsorgsarbetare med olika bedömning av politikernas inflytande över arbetsmiljö och organisering. Åtta kommuner år 2003.¹³

¹³ Bivariata analyser (Chi-2) visar att skillnaden i synen på entreprenadisering bland grupper med olika syn på politikernas inflytande är signifikant ($p=0,000$) bland de offentligt anställda, men ej bland privat anställda. Separata multinominala logistiska regressioner för offentligt respektive privat anställda med kontroll för de variabler som nämns i not 10 visar att mönstret kvarstår: bland privat anställda finns det inget statistiskt säkerställt samband mellan synen på politikernas inflytande och synen på entreprenadisering, medan sambandet bland de offentligt anställda är signifikant ($p=0,000$).

tiv inställning till entreprenadisering oavsett hur man bedömer politikernas arbetsmiljöinflytande (opinionsbalans mellan -37 och -24), medan de privat anställda har en neutral eller positiv opinionsbalans (mellan -2 och +10).

När det gäller de *offentligt anställda* ser vi också att den mest negativa inställningen till entreprenadisering finns bland dem som bedömer att kommunens politiker har ett stort inflytande över arbetsmiljön (opinionsbalans -37; skillnaden i synen på entreprenadisering bland offentliganställda med olika syn på politikernas inflytande är statistiskt säkerställd). Enligt figur 3 finns det även bland de *privat anställda* vissa skillnader i synen på entreprenadisering beroende på hur man ser på politikernas arbetsmiljöinflytande. Dessa skillnader är dock inte statistiskt säkerställda.

Detta indikerar att synen på politikernas roll har olika betydelse för offentligt respektive privat anställdas syn på entreprenadisering. Vi drar slutsatsen att det *för de offentliganställdas del finns en koppling mellan inställning till entreprenadisering och hur man bedömer politikernas inflytande över arbetsmiljön, medan motsvarande koppling inte finns bland de privat anställda.*

Vilken betydelse har då bedömningen av själva arbetsmiljön för inställningen till entreprenadisering? Analysen redovisas i Figur 4. Vi utgår då från de sex arbetsmiljöindikatorer som diskuterades i Tabell 1 och 2.

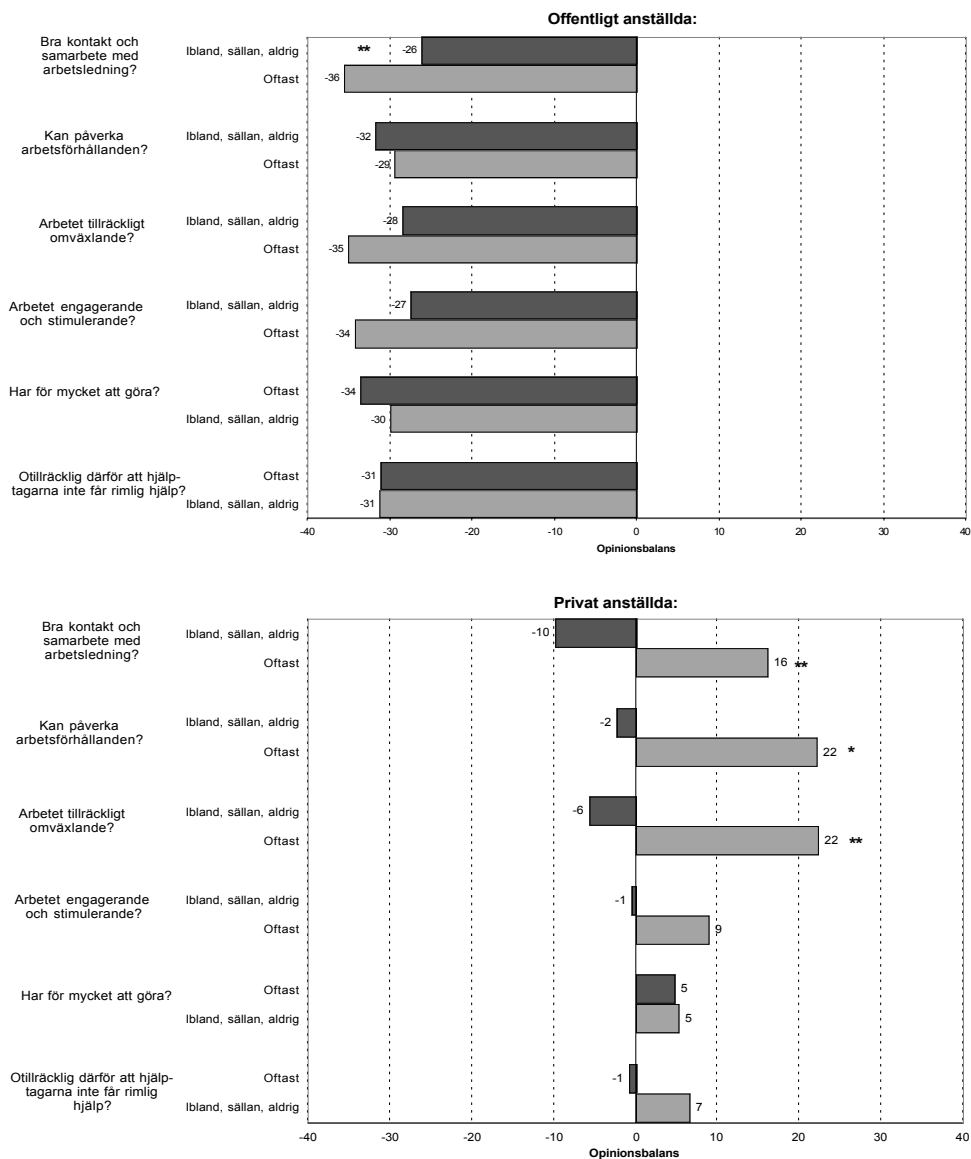
Av Figur 4 framgår att bland *offentligt anställda* dominerar genomgående en negativ inställning till entreprenadisering, oavsett hur den egna arbetsmiljön upplevs

(opinionsbalans mellan -26 och -36). Vi ser också att det är små skillnader i opinionsbalans mellan dem som gör en positiv (ljusa staplar) och en negativ bedömning (mörka staplar) av arbetsmiljön. Det finns endast *ett* statistiskt säkerställt samband mellan arbetsmiljön och synen på entreprenadisering (markeringen ** i övre delen av figur 4): de offentliganställda som oftast har god kontakt med arbetsledningen är mer negativa till entreprenadisering (opinionsbalans -36) än de som ibland, ofta eller sällan har god kontakt med ledningen (opinionsbalans -26). Observera dock att detta samband *inte* längre är statistiskt signifikant när vi kontrollerat även för andra skillnader mellan grupperna (se not 14). Bland de offentligt anställda kan vi därmed konstatera att det inte finns några (statistiskt säkerställda) samband mellan omsorgsarbetarnas bedömningar av sin arbetsmiljö och deras inställning till entreprenadisering. Man kan något tillspetsat uttrycka det som att offentligt anställda omsorgsarbetare tenderar att vara skeptiska mot entreprenadisering, även när de bedömer arbetsmiljön i sin egen (icke-entreprenadiserade) äldreomsorg som dålig. Vi skall återkomma till frågan om hur detta något förvånande resultat kan tolkas.

Av Figur 4 framgår också att bland de *privat anställda* finns betydligt större skillnader i opinionsbalans mellan dem som har »bra« respektive »dålig« arbetsmiljö: de mest positiva till entreprenadisering är de privat anställda som oftast kan påverka sina arbetsförhållanden (opinionsbalans +22), som anser att arbetet oftast är omväxlande (opinionsbalans +22) och som anser att kontakten med arbetsledningen oftast är god

Figur 4.

*Inställning till entreprenadisering av äldreomsorgen (opinionsbalans). Offentligt och privat anställda omsorgsarbetare med olika bedömning av sin nuvarande arbetsmiljö. Åtta kommuner år 2003. Chi-2 test: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.¹⁴*

14 Multivariat analys (se not 10) visar att bland de offentligt anställda har *inga* arbetsmiljöindikatorer något statistiskt säkerställt samband med synen på entreprenadisering när vi kontrollerar för skillnader i grupp sammansättning vad gäller ålder, kön, kommuntillhörighet mm, medan de tre sambanden bland privatanställda mellan den egna arbetsmiljön och synen på entreprenadisering kvarstår ($p=0,005$; $0,016$ resp. $0,001$).

(opinionsbalans +16). De mest negativa (opinionsbalans mellan -2 och -10) är de som svarar ibland, sällan eller aldrig på dessa tre arbetsmiljöfrågor. Skillnaden i svarsmönster mellan de privatanställda som enligt dessa tre arbetsmiljöindikatorer har en »god« respektive »dålig« arbetsmiljö är statistiskt säkerställda, och kvarstår även när vi kontrollerar för andra skillnader i grupp-sammansättning (not 14). Övriga arbetsmiljöindikatorer har dock inget säkerställt samband med synen på entreprenadisering.

Sammanfattningsvis: Privatanställda som bedömer att de har en god arbetsmiljö är mer positiva till entreprenadisering än de som har en dålig arbetsmiljö – en bra arbetsmiljö inom privat drift är således kopplad till en positiv inställning till entreprenadisering. För de offentligt anställda omsorgsarbetarna finns det däremot inga säkerställda samband mellan erfarenheterna av den egna arbetsmiljön och inställningen till entreprenadisering. De offentligt anställda har genomgående en negativ opinionsbalans mot entreprenadisering och denna är av nästan samma styrka oberoende av hur man bedömer den egna arbetsmiljön.

Kan vi då urskilja någon bakomliggande logik som skulle kunna förklara *varför* dessa svarsmönster ser ut som de gör? Nedanstående förslag på tolkning utgår från antagandet att den pågående entreprenadiseringen snarare bör förstås som en process som påverkar omsorgsarbetarnas relationer till kommunpolitikerna än som en förändring av arbetsmiljön.

Inom den offentliga äldreomsorgen – dvs. i det kontext där vi i Figur 1 och 2 har sett att personalen uppfattar politiker-

nas roll som förhållandevis tydlig och med ett förhållandevis stort inflytande över bl.a. arbetsmiljön – har vi konstaterat en koppling mellan inställningen till entreprenadisering och bedömningen av politikernas arbetsmiljöinflytande (Figur 3). Eftersom den egna arbetsmiljön i stort sett inte har någon betydelse för inställningen till entreprenadisering inom offentlig drift är det rimligt att dra slutsatsen att få omsorgsarbetare där uppfattar entreprenadiseringen som ett hopp om arbetsmiljöförbättringar: inte ens bland dem med negativa arbetsmiljöerfarenheter finns en positiv opinionsbalans för entreprenadisering (se Figur 4). Vår tentativa slutsats är att *de offentligt anställda uppfattar politikernas arbetsmiljöinflytande som åtminstone delvis en positiv kraft, eller i varje fall som en skyddande faktor.*

Inom entreprenadiserad äldreomsorg – dvs. i det kontext där vi konstaterat att de flesta omsorgsarbetarna uppfattar politikernas roll som diffus (eller möjligen ointressant) och där man även bedömer politikernas inflytande över arbetsmiljön som mindre – där har vi däremot kunnat konstatera flera kopplingar mellan bedömningen av arbetsmiljön och inställningen till entreprenadiseringen. Vår tentativa slutsats är att *de privat anställda som bedömer arbetsmiljön positivt tolkar den egna goda arbetsmiljön som åtminstone delvis en konsekvens av entreprenadiseringen.*

Det är då viktigt att vara klar över att vi i artikelns inledande delar konstaterat att det genomsnittligt (på aggregerad nivå) inte förekommer några entydiga, stora eller genomgående skillnader mellan offentlig och privat drift vad gäller arbetsmiljön.

Trots detta finns det naturligtvis arbetsplatser med såväl »bra« som »dåliga« arbetsmiljöer. Möjligen är det så att de »privata arbetsmiljövännarna« tenderar att tolka den egna positiva arbetsmiljön som vore detta en konsekvens av politikernas begränsade roll i sammanhanget. Detta skulle i sådana fall kunna vara uttryck för en mer individualistisk hållning, där de egna arbetsmiljöupplevelserna läggs till grund för hur man ser på entreprenadiseringen.

Sammanfattning och diskussion

I den här artikeln har vi försökt ge en bred empirisk belysning av entreprenadiseringen inom svensk äldreomsorg. Genom analysen av vårt empiriska material har vi kopplat samman arbetsmiljö, politisk styrning och attityder/normbildning bland anställda vad avser entreprenadiseringens framtid. Huvudresultaten – som bygger på drygt 3500 omsorgsarbetsares enkätsvar från åtta svenska kommuner 2003 – kan sammanfattas som följer:

- **Arbetsmiljö**

Inom *hemtjänsten* bedömer privat anställda omsorgsarbetare sin arbetsmiljö i några avseenden som något sämre än vad motsvarande personalkategorier gör inom offentligt bedriven hemtjänst. Inom *äldreboenden* råder det motsatta förhållandet: privat anställda bedömer några aspekter på arbetsmiljön som något bättre (jämfört med offentligt anställda). När vi genom statistisk analys försökte renodla de skillnader i arbetsmiljön som direkt kan kopplas till

driftform kvarstod dock endast enstaka statistiskt säkra samband.

Sammantaget måste resultaten tolkas som att *variabeln offentlig-privat drift inte kan kopplas till arbetsmiljön som en generell verkande eller entydigt avgörande faktor*. Vi har inte funnit några genomgående, entydiga eller stora skillnader mellan offentligt och privat anställda omsorgsarbetsares bedömningar av arbetsmiljön.

Kommunvisa variationer spelar en betydligt större roll i sammanhanget. Exakt vilka kommunala skillnader som har betydelse vet vi inte, men sannolikt handlar det bland annat om personalpolitik, resurstilldelning och agerande vid konkurrensutsättning. Olika kommuner och olika företag har olika förutsättningar och policy. För att belysa entreprenadiseringens eventuella betydelse för arbetsmiljön krävs således ytterligare forskning, främst av fallstudiekaraktär. Ytterligare studier behövs också för att närmare undersöka om entreprenadisering påverkar arbetsmiljön på olika sätt inom hemtjänst och inom äldreboenden.

- **Politisk styrning**

Vår studie fäster uppmärksamhet på tidigare utforskade skillnader mellan privat och offentligt anställda omsorgsarbetare när det gäller synen på kommunernas politiska styrning. För de privat anställda framstår kommunpolitikernas roll som betydligt mer diffus och av mindre betydelse för arbetsmiljön, ekonomin och omsorgens kvalitet än för de offentligt anställda. *Det visar sig att på detta område finns entydiga, generella och stora skillnader som kan kopplas till variabeln offentlig-privat anställning*.

I jämförelse med offentligt anställda

omsorgsarbetare är privat anställda betydligt mindre benägna att göra en bedömning av hur stort inflytande kommunens politiker har över äldreomsorgens organisation och arbetsmiljö, äldreomsorgens kvalitet och utnyttjandet av kommunens ekonomiska medel.

- ***Opinion för eller emot entreprenadisering***

Ett annat mönster som empiriskt kan knytas till omsorgsarbetarnas anställning i privat respektive offentligt bedriven äldreomsorg gäller i vilken utsträckning man anser att det är ett bra förslag »att bedriva mer av äldreomsorgen i privat regi«. Bland de offentligt anställda omsorgsarbetarna finns genomgående en övervikt av personer med en negativ inställning till privat drift (oavsett hur de bedömer sin egen arbetsmiljö), medan *de privat anställda generellt sett är mer positiva till entreprenadisering* (särskilt om de bedömer sin egen arbetsmiljö i positiva termer).

Ser vi på äldreomsorgens arbetsmiljöproblematik som en sammanhängande och växelverkande helhet – utifrån empirisk information om personalens syn på sin *arbetsmiljö* och på äldreomsorgens *politiska styrning* samt deras inställning till *entreprenadisering* – kan vi sammantaget konstatera ett synbarligen paradoxalt mönster: Trots att vi i artikelns första del kunnat konstatera att entreprenadiseringen inte har några entydiga »vinnare« eller »förlorare« i arbetsmiljöhänseende, så är de privat anställda generellt sett betydligt mer positiva till entreprenadisering.

Kan förklaringen ligga i att entreprenadisering bör uppfattas som en process som

påverkar omsorgsarbeters relationer till kommunens politiker och därmed deras inställning till politisk styrning, snarare än som en process som förändrar arbetsmiljön till det sämre eller bättre? Enligt vår egen tolkning av de svarsmönster som presentrats är detta en huvudeffekt av den pågående entreprenadiseringen.

De privat anställda som av en eller annan anledning har en förhållandevis bra arbetsmiljö enligt sina egna bedömningar – de som åtminstone själva skulle kunna betrakta sig som »entreprenadiseringens arbetsmiljövinnare« – ser ingen fara i att själva »koppla loss« sin arbetsmiljö från kommunpolitikens inflytande.

Och omvänt: De offentligt anställda som haft otur i sin offentliga arbetsmiljö – »den offentliga driftens arbetsmiljöförlorare« – och som generellt framstår som mer intresserade av kommunpolitiken än de privat anställda håller fast vid ett hopp om att kommunpolitikerna skall ta ansvar för arbetsmiljön.

En möjlig tolkning är att de privat anställda omsorgsarbetarnas svarsmönster uttrycker en mer individualistisk hållning, där de egna arbetsmiljöupplevelserna läggs till grund för hur man ser på entreprenadiseringen. Omvänt skulle de offentligt anställda kunna betraktas som mer kommunalt eller kollektivt orienterade: Offentligt anställda omsorgsarbetare är vanligen negativa till entreprenadisering – och positiva till politikernas arbetsmiljöinflytande – även när de bedömer sin egen arbetsmiljö som dålig.

Bortsett från dessa tentativa förklaringar till opinionen för eller emot fortsatt entreprenadisering bland omsorgsarbe-

tarna, har vi deskriptivt kunnat konstatera

- att relativt begränsade och inga entydiga arbetsmiljöeffekter kan kopplas till driftform,

- att entreprenadisering däremot entydigt kan kopplas till en mer diffus uppfattning om kommunpolitikernas roll inom äldreomsorgen och

- att en negativ inställning till privat drift dominerar bland omsorgsarbetarna – med undantag av privat anställda som bedömer att de själva har en bra arbetsmiljö.

Vår artikel bör uppfattas som ett empiriskt grundat försök att komplettera och utvidga den välfärdspolitiska analysen: Äldreomsorgens personal och ledning producerar inte enbart hjälp till de äldre. Äldreomsorgen är också en del av vårt samhälles sociala infrastruktur. I samspelet mellan politiker-ledning-personal skapas välfärdspolitiska opinioner, förhållningssätt och förhoppningar av betydelse för samhällets demokratiska utveckling på sikt.

Referenser

- Antman, P. (1994) »Vägen till systemskiftet – den offentliga sektorn i politiken 1970-1992«. I R. Å. Gustafsson (red.) *Köp och sälj, var god och svälj? Vårdens nya ekonomistyrningssystem i ett arbetsmiljöperspektiv*. Stockholm: Arbetsmiljöfonden.
- Astvik, W. (2003) *Relationer som arbete. Förutsättningar för omsorgsfulla möten i hemtjänsten*. (Akad. avh.). Stockholm: Arbetslivsinstitutet nr 2003:8.
- Blomberg, S. (2004) *Specialiserad biståndshandläggning inom den kommunala äldreomsorgen*. (Akad. avh.) Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan.
- Blomqvist, P. (2005) »Privatisering av sjukvård: politisk lösning eller komplikation?« *Socialvetenskaplig Tidskrift*, nr 2-3/2005, s. 169-189.
- Bogen, H. (2001) »Hvilke konsekvenser har konkurranseutsetting for ansatte?« *Tidskrift for Velferdsforskning*, vol 4, nr 4, s. 207-221.
- Bäckman, O. (2001) »Med välfärdsstaten som arbetsgivare – arbetsmiljön och dess konsekvenser inom välfärdstjänsteområdet under 1990-talet«. I M. Szebehely (red.) *Välfärdstjänster i omvandling*. SOU 2001:52. Stockholm: Fritzes.
- Dellve, L. (2003) *Explaining occupational disorders and work ability among home care workers*. (Akad. avh.) Göteborg: Göteborgs universitet, Sahlgrenska akademien, institutionen för arbetsmedicin.
- Edebalk, P. G. & Svensson, M. (2005) *Kundval för äldre och funktionshindrade i Norden*. TemaNord 2005:507. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Fahlström, G. (1999) *Ytterst i organisationen. Om undersköterskor, vård och sjukvårdsbiträden i äldreomsorg*. (Akad. avh.) Uppsala: Uppsala universitet, institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap.
- Gustafsson, R. Å. (2004) »Välfärdstjänsternas ofärd«. I R. Å. Gustafsson & I. Lundberg (red.) *Arbetsliv och hälsa 2004*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet, Arbetsmiljöverket, Liber Idéförslag.
- Gustafsson, R. Å. & Szebehely, M. (2001) *Arbetsvillkor och välfärdsopinion inom äldreomsorgen*

- en enkätbaserad fallstudie bland personal och politiker. Stockholm: Arbetslivsinstitutet, Arbetslivsrapport nr 2001:9.
- Gustafsson, R. Å. & Szebehely, M. (2002) »Skilda perspektiv på politikerrollen inom äldreomsorgen – om beställar-utförarmodeller i praktiken«. *Tidskrift för velferdsforskning*, 5 (2) s. 68-84.
- Gustafsson, R. Å. & Szebehely, M. (2005) *Arbetsvillkor och styrning i äldreomsorgens hierarki – en enkätstudie bland personal och politiker*. Stockholm: Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Rapport i socialt arbete nr 114-2005.
- Montin, S. & Elander, I. (1995) »Citizenship, Consumerism and Local Government in Sweden«. *Scandinavian Political Studies*, 1, vol. 18, pp. 25-51.
- Olsson, E. & Ingvad, B. (2006) »Omorganisationer, kvalitet och arbetsmiljö i hemtjänsten under 1990-talet«. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 12, nr 1, s. 5-16.
- Rosenau, P. & Linder, S. H. (2003) »Two Decades of Research Comparing For-Profit and Non-profit Health Provider Performance in the United States«. *Social Science Quarterly*, vol 84, number 2, June 2003, pp. 219-241.
- Socialstyrelsen (2003) *Kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre och funktionshindrade*. Del II, Faktagrund och beräkningar. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004) *Konkurrensutsättning och entreprenader inom äldreomsorgen. Utvecklingsläget 2003*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006a) *Äldre – vård och omsorg år 2005*. Statistik Socialtjänst 2006:3. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006b) *Vård och omsorg om äldre. Lägesrapport 2005*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1996:169 *Förnyelse av kommuner och lands-ting*. Slutbetänkande av Kommunala förnyelsekommittén. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2001:79 *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande från Kommittén Välfärdsbokslut. Stockholm: Fritzes.
- Szücs, S. (2001) *Nya arbetsmarknadsrelationer inom offentlig sektor. Arbetsliv, ledarskap och personaldemokrati vid 120 arbetsplatser i offentlig och privat regi*. Göteborg: Göteborgs universitet: CEFOS rapport nr 18.
- Söderström L, Andersson F, Edebalk P-G & Kruse A (2001) *Privatiseringens gränser. Perspektiv på välfärdspolitiken*. Välfärdspolitiska rådets rapport. Stockholm: SNS förlag.
- Trydegård, G-B (2001) *Välfärdstjänster till salu – privatisering och alternativa driftformer under 1990-talet*. I M. Szebehely (red.) *Välfärdstjänster i omvandling*. SOU 2001:52. Stockholm: Fritzes.
- Trydegård, G-B (2005) *Äldreomsorgspersonalens arbetsvillkor och hälsa i Norden – en forskningsöversikt*. I M. Szebehely (red.) *Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt*. TemaNord 2005:508. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Trydegård G-B (2006) *I omsorgens tjänst: arbetsförhållanden och välfärdsattityder bland tjänstemän i äldreomsorgen* (manus under arbete).

Summary

Private and public eldercare Swedish care workers' opinions on work environment and local government

This article reports findings from a mail survey sent to all local politicians and employees in publicly financed eldercare services in eight Swedish municipalities in the year 2003 (response rate 72 percent among politicians and 66 percent among employees). The present article compares publicly (n=3046) and privately employed (n=498) care workers.

Very few differences in the assessment of the work environment were found between publicly and privately employed care workers when controlling for sex, age, working hours, length of current employment and municipality. The conclusion is that private and public care workers experience no systematic, significant or crucial differences in work environment.

By studying other possible aspects that could be related to private vs. public employment, it was found that in comparison with public care workers, privately employed care workers attributed significantly less influence to local politicians on issues such as the organization of care and work environment, municipal finances and quality of care services.

Among public employees there was a

consistent and comparatively strong negative opinion regarding out-sourcing of eldercare services, whereas private employees had a neutral or slightly positive opinion. Among private employees, the most positive opinion was found among those who had the most favourable perception of their work environment (with no significant relation to how they perceive the role of local politicians). On the other hand, no significant relation between work environment and opinion regarding out-sourcing was detected among public care workers. Most negative towards out-sourcing were those public employees who perceived local politicians as having a strong influence on the work environment.

A tentative interpretation of these results is that private care workers with »good« working conditions regard their work environment as a result of out-sourcing, whereas public care workers with »poor« working conditions seem to have little hope that out-sourcing will improve their situation. Public care workers rather seem to hope that local politicians will play a more active role.